

TEDENSKA PRILOGA

PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Trst, 1. okt. 1950

Št. 36 - Leto II.

VSEBINA:

GOVOR TOV. EDVARDA KARDELJA NA SEJI GENERALNE SKUPŠČINE OZN

1. Človeštvu je treba vrniti zaupanje v možnost trajnejšega demokratičnega miru

VERCORS:

2. POLITIČNA LAŽ

Človeštvu je treba vrniti zaupanje v možnost trajnejšega demokratičnega miru

Predlog jugoslovanske vlade za ustanovitev stalne komisije za posredovanje in predlog proti prikrivanju napadalnosti pod videzom obrambne vojne

Na plenarni seji Generalne skupščine OZN dne 26. t. m. so nadaljevali splošno debato. Šef jugoslovanske delegacije in minister za zunanje zadeve tov. Edvard Kardelj je imel pred Generalno skupščino tale govor:

OZN - Odločilni činitelj za ohranitev miru

Vzdušje teže mednarodne napetosti, ki nosi v sebi vojno, prevladuje danes nad delom OZN in nad celotnimi odnosi med narodi. Brez pretriranja lahko rečemo, da pomeni sedanjí položaj na svetu za OZN eno izmed najtežjih preizkušenj, ki jih mora vzdržati ta naša organizacija, preizkušnja, od katere je v veliki meri odvisna njena bodočnost, moč in vloga. Skrajni čas je, da ta organizacija, od katere sto in sto milijonov ljudi pričakuje, da bo našla in mora najti pot iz zagate, v kateri je danes stvar miru, združi voljo vseh svojih članov v enem vprašanju — da mora biti mir na svetu obvarovan. Trdno smo prepričani o tem, da OZN pri sedanjih pogojih lahko doseže uspeh v tej smeri. Dogodki okrog vojne v Koreji pa hkrati dokazujejo, da mora ta uspeh čimprej doseči, če hočemo zares ustaviti usodno drvenje v novo svetovno vojno.

Vsem nam je jasno, da v sodobnih pogojih človeštvo lahko premaga nevarnost pred vojno samo z Organizacijo združenih narodov. Dovoliti razpad ali slabitev Organizacije združenih narodov kot vsesplošne organizacije narodov za mednarodno varnost pomeni prav isto, kot odpreti prosto pot vojni. Kar smo potemtakem mi vsi predvsem dolžni storiti, je brezpogojno obvarovanje univerzalnosti OZN in stalna krepitev njene vloge v vseh vprašanjih vojne in miru v duhu njene Ustanovne listine. Ne moremo biti zadovoljni z našimi uspehi, ali bolje rečeno, neuspehi pri delu OZN, toda kaj OZN vendarle pomeni za svetovni mir, nam prepričljivo govori že sama misel na to, v kako težkem položaju bi bilo danes človeštvo, če take organizacije ne bi imeli.

Škodljive težnje

Toda na poti krepitev OZN kot oročja za mir in za razvijanje enakopravnosti ter miroljubnega sodelovanja med narodi, začevamo na štiri zelo škodljive težnje, ki vsekakor izpodkopavajo zaupanje narodov v bodočnost ZN in ki nam danes otežkočajo, da bi našli pot trdnega miru.

Predvsem bi hotel poudariti težnjo, katere namen je praktično ta, da bi omejili OZN na navadno propagandno tribuno. Debate se tu pogosto ne vodijo z namenom, da bi dosegli stvarni uspeh in sporazum med narodi, marveč s stališča propagandnih učinkov, še več, pogosto z namenom, da bi prikrili pravo resnico, dali dejstvu drugo ime in opravičili nedemokratično ali celo napadalno prakso. Če bomo dovolili, da bo ta

težnja zmájala, bo Organizacija združenih narodov jalova in nesposobna za vsako učinkovitejšo akcijo v vprašanjih vojne in miru.

Druga škodljiva težnja gre za tem, da bi postala Organizacija združenih narodov nekaka super — država, se pravi, da bi postala sila, ki se bo vedno bolj vmešavala v notranje življenje posameznih držav in izvajala pritisk na njihovo neodvisnost. Na to stvar moramo gledati realistično, če pa jo gledamo realistično, ne moremo izgubiti iz oči možnost, da bi se ob takih pogojih Organizacija združenih narodov spremenila v orodje skupine močnih držav za nadzorstvo nad drugimi državami, to pa pomeni, da bi lahko privedla ta težnja samo do odprave vsesplošnosti OZN.

Ni dvoma, da moramo stalno delati za utrditev sistema mednarodne varnosti do te mere, da se bo naprej vedelo, da je vsak napadalec obsojen na propad. V tem smislu je seveda jugoslovanska delegacija pripravljena podpreti vse ukrepe, ki gredo dejansko za utrditvijo takega sistema mednarodne varnosti.

Toda Organizacija združenih narodov lahko služi miru samo pod pogojem, če bo neke vrste okrogla miza enakopravnih narodov, pripravljenih, da zagotove mir, in zato ustvarijo ustrezna učinkovita sredstva, toda prav tako odločenih, da preprečijo vsako zlorabo teh sredstev za vmešavanje v notranje zadeve držav.

Tretje, kar bi hotel poudariti, je dejstvo, da male in srednje države nimajo ustrezne vloge v OZN s svojo stalno miroljubno pobudo. Razumljivo je, da je vpliv in odgovornost velikih sil v vprašanju svetovnega miru največjega pomena, vendar pa dejstvo, da izhajajo osnovna nasprotja današnjega sveta v prvi vrsti iz borbe za nadvlado nad manjšimi in slabejšimi državami, prepričljivo govori o tem, da bi bilo večanje samostojne vloge in samostojne pobude malih in srednjih sil v OZN velikanski prispevek k učinkovitosti dela te organizacije.

To ne pomeni, da se jugoslovanska delegacija zavzema za nekakšen blok malih držav proti velikim. Ne, jugoslovanska delegacija je za sistem mednarodne varnosti in potemtakem za skupni napor velikih in mali držav v borbi za utrditev miru. Toda jugoslovanska delegacija ne more imeti za pozitivno sedanje stanje, ko zelo veliko število malih držav tako rekoč slepo posnema politična stališča ene ali druge velike sile. Jasno je, da jemlje to dejstvo v veliki meri Združenim narodom možnost za učinkovito posredovanje v mnogih nasprotjih in sporih današnjega sveta.

Končno bi hotel ponovno opozoriti na zelo znano in škodljivo dejstvo, da posveča OZN premalo pozornosti vprašanjem mednarodnega gospodarskega sodelovanja, predvsem pa tistim gospodarskim vprašanjem, ki so nedvomno eden izmed izvorov za spore med narodi. Dejstvo je, da se tako zahodna kakor sovjetska stran pri razvijanju lastnih mednarodnih ekonomskih sistemov v večji ali manjši meri izogibata krepitevi vloge OZN v vprašanjih mednarodnega gospodarskega sodelovanja.

Proti hegemonističnim načelom in za utrjevanje demokratičnih načel v mednarodnih odnosih

Toda, ko gledamo kritično na delo Organizacije združenih narodov, ne smemo pozabiti, da je stanje v OZN odraz dejanskega stanja v sodobnih odnosih med državami. Zato bi mogli vprašanje o vlogi in nalogah Organizacije združenih narodov oblikovati tudi drugače. Ugotovimo namreč lahko, da ne bomo bistveno povečali uspehov. Organizacije združenih narodov niti izboljšali njenega dela, če ne bomo vplivali na spremembo mednarodne politične prakse izven OZN, ako se ne bomo protivili borbi za nadvlado v svetu, ki danes gospoduje nad človeštvom in ga vodi do praga nove svetovne vojne.

Narodi Jugoslavije se ne morejo sprijazniti z dejstvom, da danes človeštvo lahko izbira samo med gospodstvom te ali druge veliko sile. Ne, mi sodimo, da je še druga pot, to pa je pot naporne, toda neizogibne demokratične borbe za svet svobodnih in enakopravnih narodov, za demokratične odnose med narodi proti vmešavanju tujih sil v njihovo notranje življenje in za enakopravnost in vsestransko sodelovanje narodov na vseh področjih življenja. Samo ob spoštovanju teh načel lahko govorimo o dosegu trajnega miru.

Iz teh razlogov polaga jugoslovanska delegacija posebno važnost na predloženo deklaracijo o pravicah in dolžnostih držav. ki je zgrajena na teh načelih. Vemo, da se odnosi med državami ne rešujejo z deklaracijami in da se mir ne ščiti samo s slovesnimi izjavami in pravnimi formulami, pa vendar sodimo, da bi bila taka deklaracija močan moralni in politični činitelj, posebno v borbi za obvarovanje neodvisnosti in važnosti malih in srednjih držav, s tem pa tudi v borbi za ustvaritev miru. Borba za utrditev miru v svetu v današnjem času ni in ne more biti drugo kot borba za demokratične odnose med narodi. V tem smislu je jugoslovanska delegacija zavzela tudi svoje stališče glede na predlog splošnega odbora o dnevnem redu Generalne skupščine. Na vsak način ne bi bilo prav, če bi tu prevladovala težnja, da se rešuje vprašanje miru samo delno, po spornih vprašanjih, ne pa tudi splošno, kot vprašanje stalnega utrjevanja osnovnih načel, na katerih mora temeljiti mir, in konec koncev, kot vprašanje stalnega utrjevanju celotnega sistema mednarodne varnosti. Jugoslovanska delegacija tudi prvega načina ne izključuje. Nasprotno, ima ga za neogibnega, toda ta ima lahko uspeh samo na temelju naporov za dosego druge naloge. Sprejetje deklaracije o pravicah in dolžnostih držav bi vsekakor pomenilo prispevek k tej drugi naši nalogi.

Na dnevnem redu Organizacije združenih narodov imamo tako važna vprašanja, kot so omejitev oboroževanja, prepoved in nadzorstvo nad atomskim orožjem itd., katerih rešitev bi v resnici vrnila človeštvu zaupanje v možnost, da se doseže trajnejši mir. Toda na uspešno reševanje teh vprašanj računamo lahko samo v tem primeru, če je splošno zaupanje v možnost zagotovitve trdnega miru. Izven tega okvira so ta vprašanja ne le nerešljiva, marveč se zelo lahko spremenijo celo v navadno orožje propagandnega licitiranja. S tem v zvezi bi rad še enkrat opozoril na problem kitajskega zastopstva v Organizaciji združenih narodov. Načela, na katerih temelji Ustavna listina OZN kakor tudi praktična politična smotrenost, zahtevajo, da tukaj zastopa Kitajska njena dejanska vlada, da je vlada, ki v imenu kitajskega naroda edina realno lahko prevzame nase obveznosti in odgovornost pred OZN. Zavlačevanje rešitve tega vprašanja je poleg tega ena izmed zelo velikih ovir pri iskanju pota, da bi prišli iz sedanjega napetosti v mednarodnem položaju. Tega vprašanja pa ne rešujemo tukaj ne zato, ker bi bilo samo po sebi tako težko rešljivo, temveč zato, ker je sestavni del celotnega kompleksa mednarodnih odnosov, ki jih ne rešujemo.

Zato vztraja jugoslovanska delegacija ne le pri reševanju posameznih spornih vprašanj današnjega sveta, temveč tudi pri

stalnem splošnem večanju načelne podlage za celotni sistem mednarodne varnosti in celotne prakse sodobnih mednarodnih odnosov.

Vojna v Koreji

Nauk o tem nam daje vojna v Koreji in vmešavanje v notranje zadeve te države. Iz teh razlogov je zavzela vlada FLRJ v vprašanju korejske vojne posebno stališče v Varnostnem svetu, sodeč, da gre tu deloma za državljansko vojno, povzročeno po specifičnem položaju, v katerem je bila Koreja po drugi svetovni vojni.

Narodi Jugoslavije goje simpatije do stvari neodvisnosti in združitve korejskega naroda in do njegove pravice, da na svoji zemlji sam rešuje in urejuje notranje odnose brez vmešavanja od zunaj. Jasno je, da je na Koreji močna ljudska demokracija in osvobodilno gibanje, ki teži k neodvisnosti in združitvi Koreje ter odstranitvi reakcionarnih ustanov, podedovanih iz preteklosti, ko je bil korejski narod suženj tujcev in njihovih domačih hlapcev. Tako imenovano korejsko vprašanje torej ne more biti rešeno, dokler korejski narod ne bo neodvisen in združen in ne bo imel vlade, ki jo bo sam izvolil na demokratičen način.

Toda vlada FLRJ sodi, da današnja politika severnokorejske vlade ne služi ustvarjanju neodvisnosti in združitve korejskega naroda. Ne glede na to, če imamo vojno v Koreji za državljansko vojno ali ne, je morala ta vojna konkretno, praktično nujno spraviti v nevarnost svetovni mir, morala je zadati udarec vsem miroljubnim prizadevanjem in morala je spraviti v gibanje vse vojne sile na svetu. Dogodki v zadnjem času to le potrjujejo. Tisti, ki navdihujejo politiko in akcijo severnokorejske vlade, so se spustili v napadalno politično igró, katere posledice bodo morali nositi narodi vsega sveta, najtežji del računa pa bo seveda padel na rame korejskega naroda. Tako se dogaja vedno, kadar prenehajo biti politična gibanja in vlade organ lastnega naroda in postanejo orodje v tujih rokah. Jugoslovanska delegacija sodi, da je čim hitrejša mirna rešitev korejskega spopada tako v korist korejskega naroda kakor tudi v korist svetovnega miru. Zato bi si morali po mnenju jugoslovanske delegacije Združeni narodi prizadevati, da bi našli rešitev, s katero bi dosegli, da se vojaške operacije ustavijo, da se začasno, dokler korejski narod ne bo zedinjen, vzpostavi stara demarkacijska črta na 38. vzporedniku, da se preprečijo teror in maščevalne akcije v zvezi s posledicami sedanje vojne in da se omogoči korejskemu narodu, da na demokratičen način izvoli enotno narodno predstavništvo in vlado. Zdi se nam, da danes poleg te rešitve ni druge, razen če pustimo orožju, da odloči do konca. Toda taka odločitev bi bila v vsakem primeru negativna in škodljiva za koristi korejskega naroda in svetovnega miru, ker bi nosila v sebi nove nevarnosti za razširitev vojne.

Predlog o ustanovitvi komisije za dobre usluge

Rad bi poudaril, da tisto, kar nas danes vznemirja, ni samo napetost v mednarodnih odnosih, temveč tudi dejstvo, da se ne uporabljajo več mnoga sredstva za mednarodno sporazumevanje, kot so n. pr. neposredna pogajanja med državami, ki so v sporu; dobrohotno posredovanje itd. ter tudi to, da prav do sedaj nismo mogli tu v Generalni skupščini skupno in soglasno najti oblike za organ Združenih narodov, ki bi služil posebej razvijanju mednarodnega sodelovanja, posredovanju med narodi, ki bi bil v pomoč spornim strankam z njihovim pristankom; da se določena sporna vprašanja premaknejo z mrtve točke itd. ter da bi pri tem bolj razvili sodelovanje malih sil pri teh naporih.

V težnji, da bi v tej smeri prispevali k utrjevanju Organizacije združenih narodov kot orodja za mir, podaja jugoslovanska delegacija Generalni skupščini tudi konkreten predlog:

Ta predlog je v tem, da bi ustanovili stalno mednarodno komisijo za dobre usluge, ki bi bila sestavljena iz 6 nestalnih članov Varnostnega sveta in 6 posebej od Generalne skupščine izvoljenih članov, ki niso stalni člani Varnostnega sveta. Naloga te komisije bi bila, da bi razvila čim večjo pobudo za mirno in soglasno reševanje čim večjega števila mednarodnih sporov in spornih vprašanj. — Njen osnovni način dela bi bil, da bi brez vsake nepotrebre publicitete (da se ne bi spremenila v novo pozornico za propagando) razpravljala o nastalih mednarodnih sporih iz spornih vprašanj ne po njihovi vsebini, temveč s stališča uporabnosti in umetnosti neposrednih pogajanj in posredovanja med spornimi strankami oziroma najbolj prizadetimi državami ter da bi spodbujala stranke oziroma prizadete države, da bi začele pogajanja ter se lotile iskanja ustrezne rešitve v spornem vprašanju. Skratka, komisija, ki jo predlagamo, bi bila nekak katalizator, ki bi omogočal, da bi se navzlic sedanji napetosti v mednarodnih odnosih široko uporabljal način mednarodnih razgovorov in pogajanj v vprašanjih, v katerih bi sicer še leta in leta bojevali samo govo niške bitke.

Mednarodno gospodarsko sodelovanje

Naša prizadevanja za obvarovanje svetovnega miru in svetovne varnosti morajo biti seveda na prvem mestu. To pa seveda v nobenem primeru ne sme pomeniti, da se morajo naši napori omejiti samo na politično stran tega vprašanja. Skrb za ekonomsko-socialne probleme, ki jo priznava tudi Ustanovna listina kot važno nalogo Organizacije združenih narodov ima prav v današnjem času tudi velikanski pomen za zagotovitev miru. Jugoslovanska delegacija priznava, da je bilo v tej smeri vsekakor storjeno že važno pripravljeno delo, za katero bi bila velika škoda, če ne bi moglo roditi sadu. Navzlic temu pa je, splošno vzeto, bilanca uspehov naše organizacije na gospodarskem in socialnem področju zelo skromna, posebno, če jo primerjamo z mednarodnimi ekonomskimi akcijami izven Organizacije združenih narodov.

S tem v zvezi bi rad opozoril na dva problema, ki sta morada po pomenu neenaka, sta pa oba enako značilna. Prvi je problem mednarodnega javnega finansiranja, drugi pa problem UNICEF (Mednarodnega fonda za pomoč otrokom).

Na splošno je priznано, da tehnična pomoč ni zadostna, da sama na sebi ne rešuje vprašanja gospodarskega razvoja nerazvitih držav. Splošno je priznано, da je mednarodno finansiranje potrebno. Toda to vprašanje se še vedno obravnava na star način. Prevladuje mnenje, da je mednarodno finansiranje več ali manj nekoliko bolj civilizirana oblika starega načina investiranja, pri katerem je bila seveda gorilni in odločilni činitelj samo gospodarska korist tistega, ki je dal sredstva, ne pa tudi korist tistega, ki je dobil taka sredstva za nadaljnji razvoj proizvodnih sil. Dokler se taka stališča v ekonomskem in socialnem delu Organizacije združenih narodov ne bodo spremenila, dokler pomoč za vsestranski razvoj proizvodnih sil nezadostno razvitih držav ne bo postala resnično vodilno načelo za delo Organizacije združenih narodov na gospodarsko-socialnem polju, tako dolgo seveda ne bomo premaknili vprašanja mednarodnega finansiranja z mrtve točke.

Iz takega položaja izhaja tudi dejstvo, da danes manjša država, ki vodi neodvisno zunanjo politiko, navzlic obstoju Organizacije združenih narodov, največkrat nima možnosti, da bi našla učinkovito gospodarsko oporo v primerih kadar v drugih državah ukrepajo proti njej gospodarski pritisk ali gospodarsko napadalnost. Razumljivo je, da imajo od takega stanja koristi vedno samo napadalne sile. S tem v zvezi nastaja za Organizacijo združenih narodov tole vprašanje: Ali je treba dati narodu, ki je izpostavljen gospodarski napadalnosti, se bori za svojo gospodarsko neodvisnost ali se trudi, da bi se osvobodil gospodarske in kulturne zaostalosti, gospodarsko oporo Združenih narodov ali ne? Po našem mnenju je to očitno neogibno, če ne iz drugih vzrokov, vsaj zaradi tega, ker so vprašanja te vrste tesno povezana s splošnimi vprašanji zagotovitve miru.

Iz teh razlogov pripisuje jugoslovanska delegacija vprašanju mednarodnega finansiranja gospodarskega razvoja velik pomen in sodi, da ga je treba konkretnije in hitreje reševati. Iz istih razlogov je jugoslovanska delegacija tudi proti prizadevanjem, da bi odpravili oziroma v bistvu spremenili UNICEF (Mednarodni fond za pomoč otrokom), ustanovo, ki je mnogo pomagala po vojni opustošenim in nerazvitim državam in ki je po svojem sestavu in celotni zamisli pomembna pridobitev Organizacije združenih narodov na področju mednarodne solidarnosti. Poudariti je treba, da so ti poskusi za odpravo ali spremembo UNICEF nič manj škodljivi, če jih podpirajo prav v tisti državi, ki je imela s svojimi dosedanjimi prispevki v prvi vrsti zaslugo za uspeh UNICEF. Zares je preteklo soboto šef delegacije Čila zelo pravilno opozoril na to dejstvo, da človeštvo, troši desetine in desetine milijard dolarjev za oborožitev, vojno, rušenje, ne more pa ustvariti fonda nekaj milijard, iz katerega bi se pokrile najnujnejše finančne potrebe nezadostno razvitih držav.

ZSSR in Jugoslavija

Dovolite mi, da se z nekoliko besedami pomudim pri enem izmed glavnih mednarodnih političnih problemov FLRJ. Tu smo preteklo sredo slišali te besede gospoda Višinskega: «Kar zadeva zunanje politične odnose, je bila ZSSR in je na stališču, da je treba krepiti prijateljske odnose in sodelovanje z vsemi narodi, ki streme k istemu smotru».

Tako je dejal gospod Višinski. Toda odnos vlade ZSSR do Jugoslavije je prepričljiv dokaz, da te besede za sedaj ne ustrezajo stvarnosti, da za sedaj niso iskrene, da so za sedaj samo besede. Proti FLRJ, katere vlada je vedno izražala svojo pripravljenost za miroljubno sodelovanje z vsemi državami, med njimi tudi z ZSSR, vodijo sovjetska vlada in vlade, ki so pod njenim vplivom, napadalno akcijo, za katero ve ves svet in ki je z ničimer ni mogoče prikriti. Ta akcija, ki se razvija v resnici v duhu besed bivšega bolgarskega ministra za zunanje zadeve Poptomova, ki je 8. januarja t. l. v svojstvu uradnega predstavnika bolgarske vlade napisal v «Rabotničeskem delu», da mora biti borba proti Jugoslaviji «nastopajoča in se izvajati s stalno rastočo silo», je zares v duhu te «nastopajoče» in «stalno rastoče sile» izvedena napadalna akcija proti narodom Jugoslavije. Ta akcija je dobila obliko organizacije politične propagandne dejavnosti največjega obsega, ki stane velikanske vsote denarja in ki danes nima primere v svetu po zbranih sredstvih, porabljenih za doseg maksimalnega pritiska.

Sovražnosti med narodi in njihovimi sosedi

Na naših mejah skoraj vsak dan organizirajo in izvajajo incidente, pošiljajo rušilne skupine in vohune, preganjajo naše diplomatske zastopnike v državah vzhodne Evrope ali pa z brezmejnimi zapostavljanjem praktično onemogočajo obstoj in opravljanje diplomatskih funkcij, preseljujejo jugoslovanske nacionalne manjšine, ki živijo na Madžarskem, v Romuniji in Bolgariji, izzivajo in razpihujejo mržnjo med balkanskimi narodi ter vojno psihozo na Balkanu.

Gospodarsko blokado Jugoslavije so pritirali tako daleč, da je Romunija n. pr. v nasprotju z vsemi mednarodnimi obveznostmi ukinila vsak železniški in poštni promet med Jugoslavijo in Romunijo.

Sestavni del hladne vojne proti Jugoslaviji tvorijo vojaške priprave in ukrepi, ki jih organizirajo na naši meji. Vzdušje vse meje delajo rove in utrdbe, premikajo čete, pošiljajo vojni material v obmejni pas, izvajajo razne ukrepe mobilizacijskega značaja, razvijajo propagando za ustvarjanje vojne psihoze in sovražnosti med narodi FLRJ in njihovimi sosedi.

Dovolite mi, da navedem nekoliko statistike o obsegu te protijugoslovanske akcije:

Vlade vzhodnoevropskih držav so razvezale 47 pogodb,

sklenjenih s FLRJ. Iz teh držav je bilo do 1. julija 1950 izgnanih ali odstranjenih 138 jugoslovanskih diplomatskih in drugih uslužbencev. Na jugoslovanski meji proti Madžarski, Romuniji, Bolgariji in Albaniji je bilo v dveh letih 996 obmejnih incidentov. Za rušilno delavnost proti Jugoslaviji je bilo ustanovljenih v državah vzhodne Evrope nad 20 središč, ki se bavijo izključno z organiziranjem rušilnih skupin in njihovim pošiljanjem v Jugoslavijo. Kar pa zadeva propagando, jo najboljše osvetljujejo tele številke: v prvih 6 mesecih tega leta so imele radijske postaje vzhodnoevropskih držav samo v jeziku jugoslovanskih narodov 6732 protijugoslovanskih oddaj. Če izračunamo čas trajanja teh oddaj, dobimo 3075 ur, kar pomeni neprekinjeno 4 mesece, 8 dni in 3 ure najbolj napadalne vojnouhujskaške protijugoslovanske propagande, vse v roku 6 mesecev.

Vse to rušilno delo proti naši državi je zavzelo v vzhodnoevropskih državah popolnoma uraden značaj. Ker je Jugoslavija majhna država in ne pripada nobenemu bloku držav, očitno mislijo avtorji te protijugoslovanske akcije, da se jim ni treba ozirati na nobena načela o nevmešavanju v notranje zadeve druge države. Pri tem pa pozabljajo na dejstvo, da prihaja prav zaradi tega napadalni značaj njihove protijugoslovanske akcije tembolj do izraza.

Mar moremo tako politiko imenovati miroljubno? Mar pomeni to skrb za mir, o kateri je tu govoril predstavnik vlade Sovjetske zveze? Mar to ustreza tistim značilnostim, ki jih je gospod Višinski tu v svojem govoru pripisoval politiki Sovjetske zveze? Dejstva sama odgovarjajo na to vprašanje, dejstva pa so, kakor večkrat rad poudarja tudi gospod Višinski — trmasta stvar, ki je ni mogoče z besedo spremeniti. In če gospod Višinski zahteva prepoved vojnouhujskaške propagande v vseh državah, s čimer se popolnoma strinjamo, potem mora to predvsem doseči v svoji lastni domovini.

FLRJ je socialistična država. Na čelu ji stojijo politične sile, ki so izšle iz narodnoosvobodilne borbe in socialistične revolucije. Prav zaradi tega je omenjena napadalna politika proti taki socialistični državi tembolj značilna. Izredna zagrizenost in besnost, s katero vodijo to protijugoslovansko akcijo, dokazuje tako namen, da bi vsilili tujo nadvlado neodvisni državi, kakor tudi poskus reakcionarne intervencije, da bi zadušili glas svobodnega ljudstva, ki zahteva enakopravne demokratične odnose med narodi, posebno med državami, ki za sebe trdijo, da so socialistične, glas svobodnega ljudstva, ki si utira pota k nadaljnjemu razvoju socialistične demokracije, zavrača pa ponašanje, da bi mu iz inozemstva vsilili metode birokracije in despotizma.

Nekoliko pripomb o mednarodni politiki ZSSR

Razumljivo je, da je napadalna politika sovjetske vlade in vlad ostalih vzhodnoevropskih držav do Jugoslavije eden izmed glavnih činiteljev, ki določajo mednarodni politični položaj vlade FLRJ in njeno stališče v osnovnih vprašanih svetovnega mira. Zato sem se tudi pomudil nekoliko dlje na konkretnih oblikah te politike. Očitno pa je, da te politike do Jugoslavije in njenih metod v nobenem primeru ni mogoče obravnavati ločeno od splošne smeri sedanje sovjetske in mednarodne politike. Ne more biti dvoma, da napadalna protijugoslovanska akcija ni nikakršen poseben pojav, marveč samo izraz splošne smeri te politike. Ko podajam to kritiko, bi želel poudariti, da nikakor ne mislimo in ne trdimo, da je za sedanji položaj na svetu odgovorna samo vlada ZSSR. Mi smo n. pr. prepričani, da pomeni vsak poskus izkoriščanja sedanjega mednarodnega položaja za križarsko vojno proti komunizmu neposredno izpodkopavanje miru in sodelovanja med narodi. O tej misli smo slišali posebno v zadnjem času nemalo besed, ki dejansko dokazujejo samo to, da njihovi avtorji ne morejo in nočejo razumeti, da borbe za mir ni treba istovetiti z borbo za ohranitev kakšnega družbenega sistema in da miru ne obvarujemo in ne moremo obvarovati s križarskim pohodom proti socializmu ali proti težnji narodov po svobodi in neodvisnosti. Mir lahko

nasprotno ohranimo samo z borbo proti nadvladi in napadalnosti, kjer bi se pojavili in kakršna koli politična in ideološka gesla bi ju pokrivala. Zato je nedvomno eden izmed glavnih pogojev za mir prav zagotovitev možnosti za popolno mednarodno sodelovanje držav z različnimi družbenimi sistemi, sodelovanje v sistemu mednarodne varnosti, ki bo ovira za napadalnost kot takšno, pa naj jo začenja kdor koli, hkrati pa v sistemu, ki se ne bo mogel spremeniti v kogar koli orodje za borbo proti temu ali onemu družbenemu sistemu.

Toda na drugi strani so bile celotna smer sovjetske mednarodne politike po drugi svetovni vojni in vse njene metode takšne, da sovjetska vlada ne more odvrniti od sebe svojega dela odgovornosti za sedanji mednarodni položaj ter mora nujno izvajati konsekvence iz negativnih posledic svoje politike. Ta politika je popolnoma omajala vero narodov v to, da stopa sovjetska vlada resnično za miroljubnimi smotri. Prestrašila je narode s svojo hegemonistično smerjo, svojo očitno težnjo, da bi nasilno vsilila svojo voljo drugim narodom na poti socialističnega razvoja. Prestrašila je narode s svojim brezobzirnim in podcenjevalnim odnosom do volje in čustev manjših narodov, izpodkopava moč demokracije na svetu s svojo stalno namero, da bi si brezpogojno podredila vsako napredno gibanje. Neprenehoma daje orožje v roke pravih vojnouhujskim krogom v zahodnih državah proti tistim krogom ljudi, ki so za mir. Zadnji dogodki so to dokazali kot na dlani. Mar ni dejstvo, da so dobili s korejsko vojno pristaši vojne v zahodnih državah oporo in dokaze, s katerimi danes napadajo miroljubne ljudi, pa tudi tiste vladajoče kroge v posameznih državah, ki so za mir? Mar ni dejstvo, da je sovjetsko začasno zapuščanje OZN ohrabilo vse sovražnike univerzalnosti te organizacije in miroljubnega mednarodnega sodelovanja med državami z različnimi družbenimi sistemi.

Prav tako moramo kritično nastopiti do sovjetskega stališča glede na vlogo in način sodelovanja velikih sil. Sodimo, da to stališče ne računa s potrebo po enakopravnosti in sodelovanju med narodi, predvsem pa s potrebo po doslednem spoštovanju demokratičnih načel v odnosih velikih in malih držav. Mir ni odvisen od tega, če se bodo velike sile sporazumele na kakršen koli način. Takšen mir je lahko tudi vojna proti malim narodom. Na primeru svojega odnosa do Jugoslavije je sovjetska politika praktično pokazala, kakšen bi bil svet, zgrajen na temelju zakonitve nadvlade močnih nad slabjšimi.

Usoda miru je odvisna dejansko od težnje po nadvladi nad slabjšimi.

Ce tega nimamo pred očmi, potem je sporazum med velikimi silami lahko samo sporazum o vplivnih področjih. Mir na tej podlagi ni mir. Razumljivo je, da morajo take tendence povzročiti nezaupanje ali celo strah pri narodih.

Brez pretiravanja lahko rečemo, da taka sovjetska politika ni prispevala k ustvarjanju današnjega mednarodnega položaja, marveč je razočarala in odbila velike simpatije in upanje, ki so ga narodi neposredno po vojni gojili do Sovjetske zveze. Danes je še zelo mnogo znamenj, ki dokazujejo, da vedno ni mogoče govoriti eno, delati pa drugo. Vskladiti dejanja z besedami, to je tisto, kar miroljubni ljudje na svetu pričakujejo predvsem od sovjetske vlade.

Miroljubna politika Jugoslavije do sosedov

V tej napadalni protijugoslovanski akciji zasluži posebno pozornost dejstvo, da poteka v geslu, kako baje jugoslovanska vlada pripravila napad proti nekaterim sosednim državam in kako je dovolila, da zahodne sile spremenijo Jugoslavijo v svoje vojaško oporišče proti vzhodnoevropskim državam.

Vladi FLRJ ni treba, da bi se branila pred takimi obtožbami. Dogodki v zadnjih dveh letih v odnosih med Jugoslavijo in vzhodnoevropskimi državami, ki so znani vsemu svetu, so popolnoma zadostno pričevanje o tem, na čigavi strani gre za napadalne namene.

Vendar pa bi hotel povedati nekoliko besed o politiki jugoslovanske vlade. Odgovorni predstavniki Jugoslavije so več-

krat izjavili, jaz pa lahko tu samo ponovim v imenu vlade, ki jo zastopam, da Jugoslavija ne pripada nobenim blokom, da z nobeno državo niti javno niti tajno ni sklenila kakršne koli vojaške obveznosti in da na jugoslovanskih tleh niti ena tuja sila niti posredno niti neposredno nima nikakega vojnega oporišča, niti ne sodeluje v kakršni koli obliki pri določevanju smeri v obrambni politiki jugoslovanske vlade. Narodi Jugoslavije in njihove vlade nimajo nobenih napadalnih namenov do katere koli sosedne države in z ničimer ne ogrožajo in ne žele ogrožati njihovega miru in neodvisnosti.

Poleg tega sem pooblaščen, da tu v imenu vlade FLRJ izjavim tole:

Narodi Jugoslavije so branili v preteklosti in bodo branili tudi v prihodnosti svojo neodvisnost in nedotakljivost svoje države pred vsako napadalnostjo in pred vsakim poskusom, če bi prišla v nevarnost njihova pravica, da v svoji državi odločajo sami. Ne bodo pa sodelovali pri kakršni koli napadalni vojni in žele živeti v trajnem miru in miroljubnem sodelovanju z vsemi narodi, posebno pa s svojimi sosedi. V duhu tega doslednega miroljubnega stališča izjavlja vlada FLRJ, da je pripravljena skleniti sporazum o trajnem miru in nenapadanju z vsako izmed sosednih držav.

Predlog FLRJ proti prikrivanju napadalnosti pod videzom obrambne vojne

Toda ne glede na dejstva, o katerih sem govoril, je treba poudariti, da je danes na splošno zelo pereča nevarnost, da bi se ob določenih pogojih pod krinko obrambe pred napadalnostjo dejansko začel napad. Milijoni in milijoni ljudi na svetu hočejo mir. Preklinjali bodo napadalca, ki bo človeštvu vsilil vojno. Zato se napadalec skriva in se bo vedno skrival.

Seveda priznavamo in pozdravljamo dosedanje pridobitve v napredku mednarodnih pravil o prepovedi napadalne vojne. Vsi smo sprejeli načelo, da vojna ne sme biti sredstvo nacionalne politike. Sporazumeli smo se, da velja vojna za upravičeno samo, če gre za obrambo narodne neodvisnosti in ozemelj-

ske nedotakljivosti napadalne države. Istočasno pa morajo narodi prav danes z največjo odločitvijo preprečevati poskuse skritih napadalcev, da bi zlorabili ustanove samoobrambe za izzivanje novih vojn. To se nanaša posebno tudi na preprečevanje možnosti, da bi napadalec krajevne spopade razvil v pravo vojno, skrivajoč se za načelom samoobrambe.

To je dalo povod jugoslovanski delegaciji, da predlaga Generalni skupščini, da bi za tem zasedanju sprejela resolucijo, ki bo preprečila ali vsaj otežkočala tako zakrinkanje napadalnosti. Osnovna misel te naše resolucije je v tem, da bi morala biti vsaka država, ki bi se v kakršnih koli pogojih znašla v vojni operacijah z drugo državo, dolžna, da bi v roku 24 ur podala izjavo, da je pripravljena ustaviti ogenj in umakniti svoje oborožene sile s tujega ozemlja ter to svojo izjavo tudi uresničila, če bo tudi nasprotna stranka dala ustrezno izjavo. Država, ki ne bi nastopila na ta način, bi se na ta način sama postavila v položaj napadalca in nosila odgovornost za kršitev miru. Jugoslovanska delegacija je prepričana, da bi sprejetje tega pravila po Generalni skupščini bistveno zmanjšalo možnost za skrivanje napadalnosti. Če bi sprejeli to pravilo, potem bi bila tista vlada, ki bi vodila vojne operacije pod krinko lažne samoobrambe, nesporni napadalec pred obličjem vsega sveta in svojega naroda.

Na koncu bi hotel poudariti, da se bo vlada FLRJ s svoje strani, ne glede na to, če bo Generalna skupščina sprejela ta predlog, držala načel, ki jih postavlja predložena resolucija.

Mi vsi, posebno pa tisti, ki so v prvi vrsti odgovorni za stvar miru na svetu, smo dolžni izvajati posledice iz dosedanjih izkušenj in izvesti potrebne popravke na vseh področjih mednarodnih odnosov. Ali se bomo nekaj naučili iz dosedanjih izkušenj in napravili konec metodam hladne vojne, ali pa bomo morali priznati neuspeh vseh naših prizadevanj, da bi našli pot za mirno sporazumevanje med narodi, kar bi prej ali pozneje pahnilo človeštvu v novo vojno katastrofo. Toda človeštvo, ki hrepeni po trajnem miru, pričakuje od nas vseh konkretno rezultate v tej smeri. Od nas pričakuje dejanj, ne pa besed. Stojimo vse potrebne napore, da bomo mogli dati človeštvu v resnici take konkretne uspehe ter predvsem povrnili sebi in vsem miroljubnim ljudem zaupanje in možnost v zagotovitev trajnejšega demokratičnega miru.

Vercors: POLITIČNA LAŽ

«Tu je Gaspar Diaz. Pripravljen je».

«Ste mu povedali?...» je vprašal dekan s svojim meketajočim glasom.

«Vse razen imena», je rekel Spanza.

Obrnil se je k Diazu, čigar srce se ni hotelo umiriti. «Kaj se godi z menoj?» je mislil Gaspar. «Dajmo no, bodimo mirni», je pomislil, ko si je prizadeval, da bi vzdržal Spanzov pogled.

«Ob tem imenju se boš začudil», mu je rekel ta naposled, poudarjajoč glagol, da bi mu dal vso njegovo veljavo. «Ali si pripravljen, da ga slišiš?»

«Pričakujem ga», je rekel Gaspar. Toda srce mu je razbija- lo, ni se spoznal v njem. Zelo ljubo bi mu bilo, ko bi videl Capita.

«Hotel sem reči: ali si prepričan, da se ne boš umaknil, ko ga boš slišal?» je poudaril Oliverio.

Gaspar je čutil, da omahuje med nestrpnostjo in strahom. Kje neki je Capita? Rekel je z zamirajočim glasom:

«U bogati ali izdati, druge izbire nimam: izbral sem. Po- slušam».

«Valladar».

«To sem pričakovala», je pomislil Gaspar in za trenutek je čutil samo ledeno ravnodušnost. A skoraj takoj nato sta ga ka- kor val zalila nasprotovanje in nejevernost. Niti oči mu ni bilo treba zganiti, pa je kakor šopek cvetja razločno videl obraze

članov Cenacula, ki so se obračali k njemu z izrazom hladno- krvnega pričakovanja. Z neznanskim naporom se je obvladal. Hkrati ko je ognjevit mislil: «Valladar? Kakšna norost!» je čutil, kako odgovarja s čudovito hladnim glasom:

«Zares?»

Med ustnicami Oliveria je opazil majhen, zelo bel podočnik:

«Korenina si», je priznal Spanza.

Vendar Gaspar ni mogel povsem prikriti svojih občutkov, ko je vprašal s spremenjenim glasom: «Ali gre za... izdajo?»

«Ne, ne», je živahno rekel Spanza. Vzdignil je roko, Gaspar je začutil čudovito olajšanje. Sto vprašanj mu je sililo na ustni- ce, vendar je molčal. Spanza je nadaljeval: «Toda za enako hudo stvar». Videti je bilo, da pričakuje še drugih vprašanj, toda Ga- spar ni spregovoril: «Nič ne vprašuješ?» Gaspar je pogoltnil ve- lik srkljaj zraka:

«Moja dolžnost je, da ubogam», je ponovil, «in ne, da vpra- šujem».

Oliverio se je nasmehnil:

«To bi ti odgovoril, ko bi si drznil vpraševati».

Rebello se je odmaknil od stene in prišel na svetlo. Kadar je hodil, se mu je telo vedno malo zibalo. Smehljaj se je in vzdignil dolgo roko, ki je štrlela iz krasnega čipkastega zapet- nika. («In vendar je ta roka zabodla Lopeza», je pomislil Gaspar).

«Ta zadržanost se mi zdi dobro znamenje», je rekel Rebello. «Ali bi mu ne mogli vsaj v glavnih potezah povedati, zakaj smo se odločili, da ukrenemo proti Capitau... nekaj...»

«Gotovo», je dejal Spanza.

Pobesil je glavo in za trenutek je bilo videti, da išče pri svojih nogah to, kar ima povedati; nato je spet vzdignil obraz.

«Valladar», je rekel, «je preveč poslušen sveti stolici».

Obrnil je proti presenečenemu Gasparu dlan svoje odprte roke.

«To še ni hučodelstvo», je naglo rekel Spanza. «Toda...» je začel, prekrižal na prsih svoje koščene roke in začel počasneje hoditi gor in dol: «...kar mislijo v Rimu, ni zmerom...» Tehtal je svoje besede: «...ni zmerom najprimernejše, da bi nas podprlo. To je povsem razumljivo», je priznal nemudoma; «Sveta stolica mora predvsem braniti Cerkev kot celoto. In lahko se primeri», je nadaljeval z umerjenejšim glasom, «lahko se primeri, da v Rimu ne vidijo dobro... kakšne posledice... lahko ima tako in tako stališče, taka in taka politika... na gibanje, kakršno je naše...»

Se vedno je stopal z zelo počasnimi koraki in videti je bilo, da opazuje svoje sklenjene roke.

«Bodimo prepričani», je nadaljeval, «da je Jezusova družba presvetemu Očetu zapisana globoko v srce. In vendar jo po malem zapušča vsepovsod po svetu. Kakor je prej popustil Pombalu, tako je zdaj popustil španskemu kralju. Kmalu bo popustil Choiseulu. (Francoski državnik (1759-1785). Od 1. 1758 postal francosko politiko. Kot poslanik v Rimu je uredil zamotane spore a papežem (1754-1757). Op. prev.). Morebiti bo moral iti še dalje... To daje Sveti ligi toliko bolj vzvišeno, toliko bolj bistveno poslanstvo: da v noči, ki prihaja, ohrani to, kar o belem dnevu ni več dovoljeno... zato da bo ob svojem času spet vstala ta sveta Družba, ki se je vsa posvetila kar največji slavi božji... močnejša in bolj živa kakor le kdaj».

Ustavil se je in se obrnil h Gasparu.

«Naša dolžnost ni več zvestoba osebi Svetega očela», je rekel odločno. «Sami smo. Utegne se primeriti, da bomo morali... razlagati sporočila iz Rima... na področju posvetnosti... tako, da jim bomo celo nasprotovali, če bo potrebno. Trenutna nujnost nas lahko primora k takim ovinkom. Papež mora priznati Pombalu, prisljen je k temu; toda mi... naša dolžnost je še vedno: najprej bog. Torej se moramo borovati, še zmerom borovati z vsemi svojimi silami».

Razprl je roke, odprl pesti in iztegnil prste proti Gasparu:

«Capitau se je vrnil iz Rima», je dejal z malo tišjim glasom. «Hotel nam je vsiliti neko odločitev... odločitev, ki je strašno nasprotna našemu življenju. Sklicali smo Kongregacijo. Močna skupina mu je nasprotovala. Valladar se je zakrnil, vztrajal je pri svoji odločitvi, čeprav bi utegnila izzvati v Sveti ligi usoden razcep. Valladar se opira na kralja in Pombal preži na nas. Groznica nam visi nad glavo in potreben je udarec a sekiro».

Gaspar si je medtem povsem opomogel. Srce mu ni več razbijalo, hladno je poslušal in sam občudoval svoj mir. «Kako sem napredoval v treh letih: čuvstva nimajo pri meni nobene vloge več».

«Včeraj», je nadaljeval Spanza, «je Cenáculo zahteval od Valladara, naj se odpove svojemu mestu. Valladar je zahteval odločilo in odšel v samostan v Serra de Marao. Sklicali bomo Grao Conselho, naj ga izobči in potrdi naš sklep. Ta potrditev je politična, moramo jo doseči. To, česar ga lahko obdolžimo, je nedolžno, o tem si si že na jasnem. Preveč jih je, ki bi mu ugnili še stati naklonjeni. Zato ga bomo, tako smo sklenili, obdolžili, da se je skrivaj zvezal z don Sebastianom. Ti pa boš stvar dokazal: prisegel boš, da si ga srečal na kosilu pri Bocageu».

Spanza je obmolknil. Gaspar je potegnil sapo vase in rekel: «Ali bo to dovolj?»

«Več ko dovolj. Ni ti neznano, da so bile dan po tem kosilu izgnane tri cele Confrarie (Bratovščina): sto osemdeset naših so prišli, Ranza, Gayeza in Motta so kratko in malo obesili».

Gaspar ni rekel nobene: nasmešnil se je.

«Imaš kaj proti?» je kratko vprašal Spanza.

«Ali ni to malo... preprosto?» je poskusil Gaspar. «Malo prozorno? Človek, kot je Valladar, vendar nikoli...»

«Pozabljaš, kdo bo zasedal. Ali veš, kako je sestavljen Grao Conselho? Dvanajst porotnikov, dvanajst razsodnikov, dvanajst pri: šestintrideset po naključju zbranih bratov. Zvečine bodo torej zelo preprosti ljudje; prav tako zvečine njihova ljubezen do Valladara meji na oboževanje. Treba jih bo prepričati s prav tako preprostimi sredstvi, kakor so preprosti sami».

«Res je», je priznal Gaspar. Odprl je pesti in jih spet stisnil ter rekel: «Prav». Spanza ga je odpeljal nazaj, ne da bi mu rekel še kako prijazno ali vsaj vljudno besedo. Na pragu ga je blagoslovil in zamrmral: «Ti ni žal?» Gaspar pa: «Prav nič». Spanza se je nasmešnil: «Conselho je sklican za jutri. Ne čudi se, če te bodo dotlej nadzorovali». — «To se razume samo po sebi», je dejal Gaspar. Spanza je pritrdil s tem, da je krajko in hladno pokimal, ter je zaprl vrata.

Klet je osvetljevalo samo nekaj končkov sveč, ki so oblivali stene in prisotne z neenakomerno svetlobo. Nekateri obrazi so bili povsem v senci; na druge je padala zlatasta luč, ki je obertavala nos in ličnice, medtem ko so oči ostajale v dveh črnih jamah; spet druge je luč močno obsevala od spredaj, tako da jim je bil obraz videti bolj veder. Vročina je hudo pritiskala, še preden se je zasedanje sploh začelo. Mnogi izmed zarotnikov, zbranih v treh skupinah v ozadju prostora, so odložili suknjiče in njihove bele srajce so se svetile v mraku.

Pred njimi je bila. Corte, predsednik in dva prisednika, vsi trije za to priložnost oblečeni v črno. Desno od njih so čakali na klopi, prisljeni k zidu, Gaspar in trije člani lige, o katerih je kmalu izvedel, da so pobegnili takrat, ko je bilo prijetih sto osemdeset ljudi. Ob drugi steni je sedel v naslanjačih do zadnjega moža ves Cenáculo. En sam naslanjač je bil prazen, naslanjač Valladara. Capitau — ki je bil na begu.

Izmed vseh jih nobeden ni dosti poslušal predsednika, ko je govoril obredni govor, ki opominja na dolžnosti vsakega zarotnika in na bolj določne dolžnosti tistih, ki so sedeli tu. Toda šestintrideset ligarjev, vsi ti pošteni obratje, ki so sedeli Gasparu nasproti — kako predano so poslušali! Preprosti možje so prvokrat slišali ta tradicionalni nagovor. Besede so jih malo plašile; bali so se, da ne bodo dobro razumeli in da bodo slabo opravili nalogo, o kateri so slutili, da je važna. Gaspar je začutil, kako ga je prevzelo globoko, toplo, bratovsko čustvo do njih. Začutil je, da je srečen, ker nosi ime brat, ki ga družijo z njimi.

Predsednik je zdaj razlagal stvari. Razna poizvedovanja, je rekel, so prepričala Cenáculo, da se njegov Capitau, padre Valladar, nedovoljeno pogaja s Pombalom. Ko so Valladara zasačili in ga silili, naj očistopi, je zahtevo odbil in odšel v gore. Cenáculo zato prinaša dokaze Grao Conselho ter ga prosi, naj odobri storerjo in potrdi izključitev Valladara iz Svete lige.

Med tem govorom je Gaspar ves čas opazoval Spanza in tiste, ki so ga obkrožali. «Vse ima v rokah», je mislil. Stari Senhor dos Reis je stiskal svoje malo zmazljivo telo k hrbtniku naslanjača ter pošiljal še vedno živi pogled svojih vlažnih oči zdaj k tem, zdaj k onim; Da Cunha je počasi vrtel svoje debele, zaspane oči, in videti je bilo, da se bo stol vdrl pod njegovo masno gmoto; Rebello si je oklepel koleno s svojimi preveč gibkimi rokami. «Vodi jih, kakor se mu zahoče», je mislil Gaspar z občudujočim spoštovanjem.

Ko je predsednik obmolknil, je med udeleženci zbora nakahno zašumelo in eden izmed Frades je zahteval besedo. Gasparu se je zazdelo, da je spoznal nekdanjega župnika cerkve Sao Marcos.

«Cenáculo bo razumel, da smo osupli, zmedeni», je rekel s trepetajočim glasom. «Še pred osmimi dnevi smo govorili o Capitau samo z besedami: Naš veliki Valladar. Osem let smo ga ubogali z ljubeznijo. Občudovali smo ga, ker je znal voditi boj z neusmiljeno strogostjo; ljubili smo ga, ker je znal v naših vrstah ohraniti Pravičnost, Resnico in Ljubezen do boga. Upamo, da Cenáculo ni ravnal nepremišljeno. Mi bi bili... bili bi...» Obrnil je glavo k svojim tovaršem — ki so molčali, a so bili tako očitno pošteni in prizadevni — kakor bi upal, da bo v njihovem pogledu našel besede, ki jih išče: «Ponizani», je rekel s poudarkom. Vdihnil je in dodal: «Zahtevni bomo glede na dokaze. Trdni bodo morali biti». Sedel je.

Delan je vstal, da bi odgovoril. Rekel je z nekoliko meketajočim glasom, da je Cenáculo dovolj dokazal, kako

preden je Sveti Mihi, tako da ga ni treba sumiti lahkomišelnosti. Da se tako velike stvari ni lotil brez zelo tehtnih razlogov, in da bo predložil vse dokaze.

Gaspar je poslušal površno. Neprenehoma je opazoval Fradesa, občudoval je preudarni, tenkovestni pogled, pazljivi izraz teh ogorelih obrazov, ki sta jim vtisnila svoj pečat delo in napor. Na njih je bral predvsem negotovost, tesnobo, pretosljivo vpraševanje in končno strah, da ne bodo dovolj bistrovidni in prodorni, tako da ne bodo razbrali resnice, ter zapletene, skrivnostne naloge ne bodo rešili tako, kakor pričakujejo od njih. «Vrli fračes, vrli prijatelj!» je goreče mislil Gaspar. Toda beseda, ki jo je pravkar slišal, ga je preganjala proti njegovi volji: «Ponižani...» Zakaj? se je vpraševal. Ker bi se jim zdelo, če bi jih varali, da jih imajo za...? Videj je, kako je zdaj z nekako mirno počasnostjo vstal Oliverio.

«Predložili vam bomo», je dejal tudi Spanza, «vse potrebne dokaze. Toda», je rekel nepričakovano živahno, «kaj bi se spremenilo, če bi vam jih ne predložili? Ali Cenaculo, zaupate ali ne? Če mu ne zaupate, nas je treba odstaviti. Če mu zaupate — ta zbor dobro ve, da nikoli ne bomo storili ničesar, česar bi prihodnost ne opravičila. Če je tako, kako naj ne sodimo, da so dvomj Frada, ki se je pravkar oglasil, žaljivi za Cenaculo in da dišijo po neposlušnosti? Hotel sem vas opozoriti na to, toda ko sem to storil, ponavljam, da vam bomo pri priči predložili dokaze, ki jih pričakujete».

Te besede so zbudile v Gasparovem duhu rahlo nelagodnost. Ali pa jo je zbudil le način, kako so jih sprejeli? Ni si znal odgovoriti. Vsi ti premočrtni možje so pritrdili s prikimavanjem, toda hkrati so z neznatnimi gibi izdajali skrito zmedenost. Ta si je rahlo drgnil nozdrv, oni je malo ukrivil kazalec in si spet in spet šel z njimi po svojih vrhlih, slabo obratih licih. Vsi so gubali čelo in oči so se jim bleščale od vznemirjenosti. Čudna misel je preblisnila Gasparu duha: «To bo izvedel Pedrito» — vendar ni utegnil več misliti o tem: na predsednikov poziv je njegov sosed vstal, prisegel in začel malo jecljaje pripovedovati, kako je bilo, ko so ga prišli. Predsednik je skušal izvleči iz njega kake ganljive nadrobnosti, toda ta je bil preveč neroden in je samo ponavljal: «Ora bem... que camisa... (Torej... kakšna nesreča...)» Kako so me premlatili!

Nato so poklicali drugo pričo. To je bil majhen čokat fant in jezik se mu je bolje vrtel. Predsednik mu je imenito izvajal odgovore, ki jih je želel dobiti. Gaspar je lahko sledil na poštenih obrazih pred seboj, kako jih vse bolj prevzema drhteča ginjenost.

«Ali ste govorili, ko ste se zavedeli?» je vprašal predsednik. «Ne, Padre», je ponosno dejal mali. «Niti besede, Sicer pa», je rekel smeje se, «sem imel šest zob razbitih. Usta so mi bila polna krvi. Če si tak, ne govoriš lahko!»

Gaspar je razločno videl, kako se je na enem izmed obrazov pred njim — bil je dolg, rjav in suh obraz, z nagubanim čelom in štrlečim nosom — naglo pobesila brada, kakor da je tudi njegova čeljust razbita.

«Ali so vam grozili?»

«In kako, Padre!» «Prismoda» so pravili, «izdali so te!» — «Kdo?» sem vprašal. «Tvoj vodja», so rekli.

«Ali so v resnici rekli: 'Tvoj vodja?'»

«Tvoj vodja, Padre».

Predsednik je pustil, da so te besede obvisle v težkem molku. Gaspar je videl, kako so se prestrašeni obrazi nagibali drug k drugemu, kako se je na njih pokazal izraz, v katerem sta se družili razkačenost in jeza. In ob tem ga je v resnici zalilo ponižanje, čeprav še ni doumel, zakaj. Jasno je pomislil: «Ponižan sem zanje». Ob tej misli je čutil presenečenje in skorajda kes. In skorajda zagrenelost. Čutil je, da pristržno ljubi te može, vse to vrolo ljudstvo, da je navezan nanje z vsem svojim srcem, in da samo ta ljubezen daje pomen vsakemu boju za slavo božjo, da ga je v tej ljubezni zadelo ponižanje; če jo kdo sramoti...

Pogledal je Spanzo.

Tudi Spanza je opazoval zarotnike. Skriva je prežal na znamenja rastočega odpora, ki jih je pričakoval. Njegov pogled

je bil potajen in hladn, izražal ni pravi nič naklonjenosti in niti pristrčnosti ne. V njem je bilo mogoče razbrati le nekakšno računarsko zadovoljstvo, pomešano a posmehom, prezirrom in do neke meje celo z zopnostjo. In Gaspar je videl, kako se je ozka ustnica za spoznanje vzdignila, kako se je pokazal bel, posmehljivi blesk majhnega ostrega podočnika.

«Prezira jih!» je vzkliknil Gaspar sam pri sebi in je začutil, kako ga je ledenomrzlo spreletelo. «Ne ljubi jih!» se je srdil. «Uporablja jih, drugega nič. Ta... ta...» Jeza ga je dušila. «Ta vara nas vse! Njegova umerjenost, njegova človečnost sta krivka! Izenada je doumel, kakor da je zmerom vedel: «Igral ju je proti Valladaru... da bi spravil proti njemu na svojo stran vse plašljivce, vse vznemirjene meščane Coimbra...» Jemalo mu je sapo in rekel si je neumljeno jasno: «Vsi smo mu samo sredstvo za njegovo častihlepnost, samo kupček zaničevanja vrednih figur!» V senceh ga je boleče stisnilo in tedaj se je vse zamajalo.

Nič več ni slišal. Custvo, ki ga je prevzemalo, mu je kazalo reči in ljudi kot ogabno zamotano mešanico, kot brozgo nesmiselnih glasov, trepetajočih luči, zmedenega trušča, nesmiselnih gibov. Predsednik je dejal: «Gaspar Diaz». In Gaspar je vstal, stopil je v prazni kvadrat pred seboj. Hodil je kakor v megli. Prisegel je, ne da bi se tega sploh zavedal. Poslal je še zadnjič pogled k zarotnikom, ki so bili zbrani v polumraku, k tem čudovito poštenim, resnim in zaupljivim obrazom, ki sta jih navdajali, ki sta si jih delili svetloba in senca, kakor sta navdajali in si delili obupanega Gasparovega duha...

Vpraševal se je: «Kaj bom storil?» V nenadnem sramu si je rekel: «Tako radi bi mi verjeli! Kakšne so samo te oči: kakor hostijo požirajo vsak gib, vsako besedo. Tako veliko zaupanje, tako velika dobra volja. In jaz, jaz mob...» Ne da bi pazil, je slišal, kako predsednik govori: «... Valladar... izvedeli boste... nesramna laž...» Gaspar se je otresal svojih misli, kakor se pes otresa nadležne muhe, toda muha se je trdovratno vračala: «To ni več... to ni več laganje! S tem... s tem... zlorabljaš...» In hipoma: «Vedno sem lagal samo našim sovražnikom!» se mu je posvetilo. «To je bilo orožje, nevarno orožje, združeno s tveganjem. Toda da bi varal te dobre brate, vse te vrole duše! To je prelahko, zato je prostako in nizkotno. «Tu je priča...» je govoril predsednik. «Povedal vam bo...» Gaspar se je skušal upreti sam sebi in za trenutek se mu je zdelo, da je našel odgovor: «V njihovo korist», si je rekel ne posebno trdno, toda oprjel se je tega slepila. Ponavljal si je: «Varamo jih v njihovo korist». A to je bil šibek jez: «Varamo... kdo, jaz? Ne», je pomislil divje, «ne jaz: Spanza!» Spet je mislil, a v popolnoma novi luči: «V njihovo korist. Tale? Kje neki! Mar mu je, ta pihne na to. In tedaj?» Bilo mu je kakor lisici, ki se je ujela v past in se neprenehoma vrti v krogu... «Pri zakladniku Boccageu», je pravil predsednik. «Ravno na večer pred...» Prav v istem času je neki glas v Gasparu nekam obupno zagrizeno ponavljal: «Ubogaj. Ubogaj. Ali pa bo vse izgubljeno. Da vsemu naključ: «Ubogaj...» Navajal si je mogočne razloge: «Saj mi ukaza ni dal Spanza, dal mi ga je Cenaculo. Nimaš pravice, da bi razpravljalo o tem. Cenaculo», je mislil, «Cenaculo. Molči in ubogaj». Toda čeprav je stiskal zobe, da ga je bolelo, je pod svojimi trdovratno zatisnjenimi trepalnicami v obupni grozi videl, kako se njegova lepa zgradba iz kamenja in malte, njegova lepa zgradba, discipline in poslušnosti stresa v temeljih, kako se maje... «Sto osemdeset prijetih!» je navajal predsednik. Gasparu se je zazdelo, da je našel pribežališče: «Slepo», si je rekel, «kakor tili». Toda takoj si je dejal: «Prevaran kakor tile?» in z grozo: «Zdaj pa pomagač?» In tedaj se je moral vprašati v zopni tesnobi: «Če bi bil pa Valladar zanesljiv in če bi Spanza...» Tako se je vendarle zapletel v eno izmed zoprnih vprašanj vesti! O vest, kako si dvomeča in nezaupljiva, kako si neodločna in nesmiselna! Torej ji ni mogoče uiti, moj Bog, uiti ji, uiti ji... za zmerom... Slišal je: «No, Diaz, odgovorite!»

«Ne».

Gaspar jim je vrgel to besedo s suhim glasom, še preden se je tega sam zavedel.

«Que diz?» (Kaj praviš?) je vzkliknil predsednik.

«Nisem srečal», je razločno dejal Gaspar.

(Nadaljevanje sledi).